

**OPENBARE AUDIT 18 JAAR MONITORING BODEMDALING AMELAND-OOST,
7 JULI 2005**

Opponent	Commentaar	Toepassing
<p>Roel Cazemier</p>	<p>In 2000 veel pers en een schat aan informatie. In 2005: voorbereiding op nieuwe gaswinning in de Waddenzee. Nu gaat het erom nadrukkelijker met gegevens om te gaan.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verantwoording aan beheerder van het gebied It Fryske Gea (IFG) voor haar eis tot monitoring van effecten van bodemdaling door gaswinning. • Vergaring van schat aan wetenschappelijke informatie. Monitoring wordt voortgezet over de rest van de winningperiode, maar met link naar volgende gaswinningen in de Waddenzee. • Rol van deze informatie bij toekomstige gaswinningsaanvragen. "Laat politiek die kans oppakken; laat men zich niet verarmen" 	<p>De commissie is altijd bereid om haar ervaring beschikbaar te stellen. Commissie zal proces van MER nieuwe winning en vergunningsaanvragen passief volgen.</p>
<p>Sjaak Swart versus Joop Marquenie (maatschappelijke context)</p>	<p>Vooraf gekeken naar implementatie van audit 2000: in rapportage 2005 geen verslaglegging daarover; wel opmerkingen in inleiding en samenvatting over de wetenschappelijke en technische waardering.</p> <p>Inbreng lokale kennis (inzicht en mankracht) sinds 2000 is positief, echter betrokkenheid met NCA of Beheersoverleggroep is niet gelijk aan maatschappelijke inbreng;</p> <p>Wat is maatschappelijke impact. Nu weinig publiciteit en aandacht; landelijke stakeholders zijn oorverdovend stil.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat is effect van de monitoring resultaten op nieuwe gaswinningen (b.v. Moddergat)? • Hoe zou je met onzekerheden omgaan: voorzorgprincipe of ander principe? • Wat zijn achterliggende visies op natuur en duurzaamheid. Dit laatste bepaalt interpretatie van onderzoekgegevens en keuze van onderzoeksonderwerpen (b.v. "natte duinvalleien zijn misschien niet erg als we meer natte duinvalleien willen"). Dominante natuurvisies 	<p>Belangrijkste actie bestaat uit een nieuw hoofdstuk over de maatschappelijk gevoerde activiteiten rond de gaswinning op Ameland</p> <p>De commissie zal haar inbreng in extern overleg (zoals de beheersoverleggroep) structureel voortzetten.</p> <p>Dat kan het best in een nieuw hoofdstuk "Maatschappelijke context" in het vervolgrapport met een verslaglegging van alle maatschappelijke activiteiten in de verslagperiode.</p> <p>Valt buiten de competentie van deze commissie, wel zijn er contacten Valt buiten competentie van deze commissie</p> <p>De commissie vindt dit minder passend in het technische rapport. Er zal daarom een gesprek plaatsvinden met Sjaak Swart of in de volgende rapportage door It Fryske Gea een beschouwing</p>

	<p>zoals 'wildernisnatuur' van IFG kan maken dat zij elke ingreep ongewenst vinden.</p> <p><u>Vragen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Welke natuurvisies spelen hier rol? • Hoe hangen zij samen met visies op duurzaamheid? • Wat betekenen zij voor de omgang met onzekerheid, risico's, verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid? • Samenhang met het principe 'hand aan de kraan'. • Verschillen tussen onderzoekers, beleidsmakers, stakeholders, politici. <p><u>Verschillen casus bodemdaling t.o.v. kokkelvisserij</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Stakeholders. • Effecten bodemdaling beperkter en ecologisch minder zichtbaar. • Geen of minder intensieve gebruiksfuncties. • Geen restricties op inzichten over disseminatie, lopende het onderzoek. • Geen expliciete politieke besluitvorming verbonden aan resultaten (2000 & 2005 "mosterd na de maaltijd": openbare presentatie na maatschappelijke discussie, en minder politisering i.t.t. EVA II). <p><u>Aanbevelingen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Hoofdstuk over gevoerde maatschappelijke activiteiten toevoegen. • Plaats in historisch perspectief. • Sociaal-wetenschappelijk onderzoek over rol visies op natuur en duurzaamheid, en omgaan met onzekerheden. • Initieer een maatschappelijke discussie (workshop) over de betekenis van de resultaten van de bodemdalingstudie voor verdere gaswinning in de Waddenzee. 	<p>opgenomen zal worden over haar natuurvisies, waarbij dan gelijktijdig het aangrenzende natuurontwikkelingsproject zou kunnen worden toegelicht.</p> <p>Een verdere wetenschappelijke verdieping van het onderzoek op gebied van visie en duurzaamheid valt echter buiten de scope van de taakstelling van de Commissie. Dit geldt ook voor het advies betreffende het sociaal-wetenschappelijk onderzoek en de maatschappelijke discussie over de betekenis van de resultaten voor verdere gaswinning. Dit laatste ziet de commissie meer op het terrein van NAM en LNV. Het principe "hand aan de kraan" geldt uiteraard ook voor Ameland. Hadden de monitor resultaten aanmerkelijke schade laten zien, dan waren zeker mitigerende maatregelen genomen. Die situatie heeft zich echter niet voorgedaan.</p> <p>Een workshop over de praktische toepassing van de monitoringsuitkomsten voor de nieuwe gaswinning heeft inmiddels plaatsgevonden te Zeegse op gezamenlijk initiatief van NAM en overheden.</p> <p>Zal gebeuren Valt buiten competentie Valt buiten het doel van dit onderzoek Deze discussie is in feite al geweest, mede met gebruikmaking van de Ameland-gegevens (zie RIKZ-rapport 2004), en heeft geleid tot een kabinetsbesluit tot verdere winning.</p>
<p>Albert Oost versus Wim Eysink</p>	<p>"Heel bijzonder zulke geweldige resultaten van zoveel onderzoekers, en zo nauwkeurig".</p> <p><u>Conclusies</u></p> <p>1) Natuurlijke sedimentdynamiek overheerst. Ter plekke van de bodemdaling in de kom wel tijdelijke resteffecten.</p>	<p>In de volgende rapportage zal uitgebreider worden ingegaan op de morfologische ontwikkelingsgeschiedenis van de kustzone, met name zal het cyclisch gedrag beter worden behandeld. Ook het gedrag van de hoogte ligging nabij Engelsmandsplaet zal uitvoeriger aan bod</p>

	<p>2) Cyclisch gedrag Pinkegat en Engelsmanplaat in detail beter meenemen: misschien minder zanddruk door bodemdaling.</p> <p>3) Er zijn wel bodemdalingeffecten aan de Noordzeezijde: beter behandelen.</p> <p>4) Synchroniseer rapportage bodemdaling met kombergings- en Noordzeelodingen van RWS.</p> <p>5) Kijk naar sedimenthuishouding (kombergingsgebieden, Noordzeekustzone en daarbinnen apart de bodemdalinggebieden). Er is niet verwezen naar RIKZ-rapport. Betrek het proefschrift van A. Oost erbij.</p> <p>Ad 2) Engelsmanplaat met Rif zit in cyclus van verhelen en afsplitsen; Engelsmanplaat is de zandleverancier voor het systeem.</p> <p>Ad 3) Het zand van de suppleties in 1991 is terechtgekomen bij De Hon ("in de periode '86 t/m '04 miljoenen m³"); bij een totale vraag van ca. 36,5 mln m³ was er een aanbod van ca. 30,5 mln m³. Komend jaar vindt er suppletie plaats van 2,5 milj m³ om versteiling van vooroever tegen te gaan.</p> <p><u>Herman Verheij (Waddenver.)</u> Veranderingen in slib en korrelgrootteverdeling verdienen aandacht (zie Maasvlakte2-discussie). <u>Reactie Oost</u> Op korte termijn amper te merken. Evt. andere vormen van suppletie toe te passen: bv fijner zand in de bodem van geulen suppleren om zandplaten op te laten hogen.</p> <p><u>Martijn de Jong (Waddenver)</u> Zou Engelsmanplaat minder snel zijn afgeslagen bij geen bodemdaling en zou bij langzamere winning en daling dat een ander verloop hebben gehad? <u>Reactie Oost</u> Nee; mogelijk zou aan Noordzeezijde wel enig effect zijn geweest als er niet zoveel zand was aangevoerd. NAM opereert in een periode van zand aanvoer en heeft daarmee geluk.</p>	<p>komen.</p> <p>Het synchroniseren van de rapportage over de bodemdaling met de lodingen die door RWS worden uitgevoerd is een punt van overweging en zal besproken worden in de volgende commissievergadering.</p> <p>Los van de bodemdaling krijgt dit aspect ook nu al aandacht binnen Rijkswaterstaat, omdat het te maken heeft met suppleties in het algemeen.</p>
<p>Jan Bakker versus Kees Dijkema</p>	<p>Netto verandering van maaiveldhoogte:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Effect van afstand van inundatiepunt tot meetpunt. OK • Effect van hoogteligging van meetpunt. OK <p>Vegetatiekarteringen zijn te grof om kleine verschillen te verklaren. Verschillen tussen De Hon en Nieuwlands Reid, resp. jonge, onbeweide</p>	<p>Er is aan het begin van de monitoring een jaar lang (onderzoek Dr J. Wiertz) naar referentiegebieden gezocht en niet gevonden; audit 2000 (Oost) "oostpunten van alle eilanden bleken te verschillend".</p>

	<p>kwelder en oude, beweide kwelder maken vergelijking ingewikkeld.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Netto verandering van maaiveldhoogte: interactie afstand van inundatiepunt tot meetpunt, hoogteligging, dikte kleilaag (ouderdom) en beweiding (te weinig gebruikt); • Zones gebaseerd op hoogteligging/vegetatiesamenstelling en overvloedingsfrequentie Nes te globaal (8 of meer km er vandaan): “zones zijn helemaal niet scherp”. Ter plekke te meten overvloedingsfrequenties. “Zonering op kwelder is voor 37% te verklaren uit inundatiefrequentie en voor 19% uit hoogteligging.” “Er moet meer gemeten worden”. • Koppeling overvloedingsfrequenties en hoogteligging op kleine schaal betrouwbaar, maar niet over deze grote afstanden. • Aantal pq's (40) is te weinig. • Onderzoek had op basis van BACI moeten zijn, en daarom is ook een referentiegebied vereist. Vaststellen bandbreedte van verandering zonder ingreep vereist monitoring in MEERDERE referentiegebieden (“BACI-extra”). • Voorstel Bakker om deze 5 kritiekpunten op te lossen door aanstelling van een OIO bij Bakker en Dijkema die data Ameland, Schier e.a. analyseert en verwerkt tot proefschrift <p><u>Martijn de Jong (Waddenver)</u> “Komt ontwikkeling overeen met beheerplan?”</p> <p><u>Reactie Henk de Vries (IFG)</u> Biodiversiteit in gebied blijft hier gelijk, maar dit hoeft niet op elke plek te zijn: eigenlijke doel is behoud van natuurlijke processen.</p> <p><u>RIKZ</u> Betrek wel referentiegebieden erbij.</p> <p><u>Pieter Slim</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Moeten De Hon en Neerlands Reid wel met elkaar vergeleken? Vergelijk in de tijd. Vegetatiekaarten zijn ook niet gebruikt om kleine verschillen te verklaren, maar om overall-beeld te geven en veranderingen over grotere perioden. Extra dimensie van positie van elementen tov elkaar kan verklarend zijn. • Dat vegetatiezones niet scherp zijn, weten we al vanaf start onderzoek in 1986 ('MER' uit 1987). Ook daar al overlap te zien en was toen al basis voor ons onderzoek. Ter plekke meten overvoedingfrequenties is wel erg intensief onderzoek.. 	<p>De relatie hoogte-afstand-topografie en de daaruit voortvloeiende consequenties voor de opslibbing is inderdaad complexer dan dat nu is uitgewerkt. Zo mogelijk zal hieraan in de toekomst meer aandacht worden besteed.</p> <p>Aantal pq's is nu niet meer zinvol te veranderen. Wel wordt tevens vlakdekkend met vegetatiekaarten gewerkt.</p> <p>Start zonder bodemdaling in 1986 was Before (van BACI) en referentie. Gradiënt in daling (van kom naar periferie) maakt effect daling duidelijk: vandaar belang van Kooiduinen zonder noemenswaardige daling.</p> <p>In de commissievergadering bij RWS Leeuwarden is voorgesteld niet ter plekke de overvloedingsfrequenties te meten maar in plaats daarvan de analyse aan een verbeterde drainageschaal te koppelen. Dijkema heeft zich bereid verklaard het voorstel voor een gezamenlijke AIO of OIO met Bakker verder uit te werken voor deze analyse, daarbij meenemend Schiermonnikoog als referentiegebied. Kees neemt hierover contact op met Jan Bakker.</p> <p>Beide voorstellen zijn door commissie besproken en akkoord voor uitwerking.</p>
--	--	---

<p>Ab Grootjans versus Johan Krol</p>	<p>Kwalificeert onderzoek als degelijk werk en</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Mee eens dat er geen sterke stijging in overloedingsfrequentie is opgetreden in de betreffende duinvalleien. 2) Is niet mee eens dat er 'compensatie' door instuiving van zand en opbouw van humus heeft plaatsgevonden: dit noem je geen compensatie maar respons van ecosysteem (het is niet hetzelfde als voorheen). 3) Niet mee eens dat voorspelde verzilting niet aanwijsbaar is: bij voldoende grondwaterdruk treedt zeewaterinundatie niet op. 4) Tijdsduur inundaties sinds 1986 toegenomen, OK maar ook mogelijk door vele natte zomers '98-'04. 5) Duindoornsterfte jaren 90 door langere inundatie, OK maar eerder door droge zomers (zout-stress). 6) Te veel doorgeborduurd op simpele verwachtingen van Schouten. 7) Andere parameters voor grondwaterinvloed nemen: waterstanden opnieuw analyseren met programma Menyanthes (Von Asmuth). <p>8) Te lokaal (referenties andere eilanden).</p> <p><u>Pieter Slim</u> Deels herhaling van kritiek 2000. Juist door audit 2000 (Grootjans) is aan valleien extra aandacht besteed. Ad 2) in geodetische zin wordt daling iets gecompenseerd, maar in ecologische zin inderdaad ander proces. Vele natte zomers zijn al eerder behandeld. Ad 7)</p>	<p>De mogelijkheid van zout-stress als verklaring voor duindoornsterfte kan in een volgende rapportage in de analyse worden betrokken.</p> <p>Waterstanden van deze monitoring zijn door Von Asmuth juist gebruikt om model te bouwen. Vervolganalyses van grondwater zijn overigens beperkt omdat de informatie die dit opleverde maar heel beperkt was in relatie tot de effecten van bodemdaling.</p> <p>De vraag naar referentie situaties is terugkerend. Hiernaar is eerder onderzoek gedaan met als conclusie dat de eilanden allemaal redelijk uniek zijn. De oplossing die voor Ameland is gekozen, is het hanteren van referenties in de tijd (lage valleien), binnen het eiland (vogels) en langs de schotel doorsnede (spijkermetingen) of door onderzoek naar processen (vernatting). Wellicht zijn er nieuwe inzichten. Ten aanzien van referenties stelt de commissie daarom voor dat er een verkennend gesprek plaatsvindt tussen Voorzitter, secretaris, Ab Grootjans en betrokken onderzoekers. Doel is na te gaan of op andere eilanden referentie valleien aanwezig zijn met voldoende kennis van overstromingsfrequenties.</p>
--	---	--

<p>Ab Grootjans versus Pieter Slim</p>	<p>“Interessante high tech approach”; “wel elegante methode, maar niet op korte termijn succes verzekerd.”</p> <p>1) OK dat op niveau van puntinformatie geen grote veranderingen optraden; maar natte typen nemen wel toe in aantal.</p> <p>2) Onduidelijke conclusie over vernatting gebied; vegetatiesamenstelling 2001 is uit eerdere periode; daarna was het extreem nat.</p> <p>3) Niet geschikt voor dit probleem (in korte tijd weinig daling); interpretatie zwak, geen referenties.</p> <p>4) GELE KAART om stopzetten na 2001 van pq-opname duinen.</p>	<p>Juist door audit 2000 (Grootjans) is aan valleien extra aandacht besteed met geavanceerde techniek. Bij herhaling en extra gebruik remote sensing beeldmateriaal (2005 apart gevlogen!) zeker nog betere resultaten.</p> <p>De vraag of de methode wel geschikt is voor kleine veranderingen, is achterhaald door de redelijk grote vegetatie omslag die afgelopen zomer is opgetreden. Duinvalleien zullen vaker geanalyseerd worden: jaarlijkse inspectie en 2-jaarlijkse diepgaande analyse.</p> <p>Voornemen in 2000 was om het duinonderzoek te stoppen omdat duidelijk was geworden dat er geen effect te verwachten was van bodemdaling op droge duinen. Vanwege de maatschappelijke waarde van deze tijdreeks zijn de opnames van de Pq's niet gestopt maar is in goede overleg de frequentie verlaagd; nu eens per 6 jaar.</p>
<p>Ab Grootjans versus Han van Dobben & Pieter Slim</p>	<p>Vegetatie reageert op verandering in overstromingsfrequentie en grondwaterstand. OK.</p> <p>Beïnvloed door weersomstandigheden en bodemdaling welke met de gebruikte technieken niet verder te ontrafelen zijn. OK.</p> <p>Achteruitgang natuurwaarden wellicht niet gerelateerd met bodemdaling, maar met toenemende eutrofiëring. OK.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zeer elegante manier van uitwerken van pq's. • Zeer goede interpretaties. • Zonde dat in 2002-2004 de PQ's niet zijn opgenomen. • Onderzoek te lokaal bekeken. 	<p>Zie voorstel voor een verkennend gesprek met Ab Grootjans.</p>

	<p>Verder veel ideeën over natuurontwikkeling in Waddengebied: “Hoe nu verder”. Opruimen NAM-locatie en stuifduinen, meer experimenteel onderzoek etc.</p> <p><u>Pieter Slim:</u> Ad 2) Weer zit wel bij in: gerekend met nuttige neerslag! Verder telkens weer misverstand dat in dit onderzoek louter droge duinen zitten. Ook duinvalleien en duinplassen (o.a. Oerdswater) maken deel uit. Ad 4) Reeds afspraak tussen Alterra en Grootjans om in september te overleggen over samenwerking tbv begeleiding AIO onder NWO-financiering, om door Alterra ook datasets van Schiermonnikoog te analyseren op consistentie tav optredende verbuiging en vertrouweling aldaar, als algehele oorzaak van de achteruitgang van de biodiversiteit in de duinen van het Waddengebied.</p>	
<p>Joost Tinbergen versus Marcel Kersten</p>	<p><u>Positief:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Unieke referentiedata van Waddenvogelwerkgroep: zeer zorgvuldig en goed telmateriaal beschikbaar. • Zorgvuldige werkwijze. • Globale gegevens over verspreiding en voedselbeschikbaarheid. • Ecologische inbedding aantalveranderingen. <p><u>Kritiek:</u> 1) Statistische toetsing aantalverloop ontbreekt (wel zorgvuldig). 2) Keuze referentiegebied arbitrair. 3) Effecten op conditie, overleving en reproductie spelen geen rol in effectbeoordeling.</p> <p>Ad 1) Andere bewerking data gewenst waardoor mogelijk andere resultaten zouden zijn verkregen. Vgl Limosa 78 (2005): 21-38 betreffende gehele Waddenzeepopulatie. Zou voor enk soort ander resultaat opgeleverd hebben (wulp, bonte strandloper). Ad 2) Aantallen alleen kunnen sterk misleidend zijn om effect in te schatten. Als referenties gebieden van verschillende omvang en/of ligging en vergelijk veranderingen in aantal.</p> <p>Bestudeer verandering in bodemfauna en gebruik daarvan door de vogels. “Hoofdbericht: aantallen alleen leveren slechts gedeeltelijk inzicht.” Ad 3) Gaat om langetermijneffect. Daarvoor individuele herkenbaarheid [vogels] noodzakelijk.</p>	<p>Statistiek zal in volgende rapportage worden opgepakt. Onderzoek hieraan valt buiten de scope van het bodemdalingsonderzoek.</p> <p>Bij volgende rapportage zal gestreefd worden naar een Waddenzee-brede referentie, met behulp van de SOVON-gegevens.</p> <p>Bij de aanvang van het onderzoek is er vanuit gegaan dat vogels als indicator zouden kunnen fungeren voor de combinatie van verminderende foerageertijd en veranderende bodemfauna. Gekozen is om</p>

	<p>Studie van belangrijke effecten zoals 'verworming' van wad, en de verdwijning en terugkeer van stabiele mosselbanken van belang.</p> <p><u>RIKZ:</u> Morfologie van wad(platen) leidt tot weinig verandering [in vogelstand]. Uit EVAII blijkt dat sedimentsamenstelling niet erg is veranderd. Dus weinig verandering in bodemfauna verwacht, en dus weinig effect op vogels.</p> <p><u>Pieter Slim:</u> Ad 1) OK, maar Limosa verscheen pas later. Ad 3) Uiterste best is gedaan om te proberen uit te voeren (geen vergunning, Begeleidingscie niet toeschietelijk).</p>	<p>veranderingen te volgen aan 2 eindpunten: hoogteligging en vogels. De gedachte hierachter is dat beiden indicatief zijn voor bodemdieren. Overigens is voor het wad ten zuiden van Ameland vastgesteld dat zowel hoogteligging als slibgehalte van het sediment gelijke tred houden met andere gebieden in de Waddenzee, zodat effecten op bodemfauna, althans ten zuiden van Ameland, onwaarschijnlijk zijn. Het verwijderen en herstel van mosselbanken blijkt wel een belangrijke component.</p>
Dr. Jaap de Vlas (vrz. Begeleidingscie)	<p>Paar dingen in monitoringprogramma bij te stellen: immers nog maar 10 jaar te gaan.</p> <p>Voortzetting van verzamelen van basisgegevens zoals weer, regenval, verdamping, waterstanden (grondwater, zeewater) en ligging Ameland (morfologie).</p>	<p>Toegevoegd wordt (met terugkoppeling auditeurs):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sedimenthuishouding. • Overstromingsgevoelige lage valleien; pq's lage valleien [reeds van vóór 2000]. • Bodemfauna tussen Ameland en Friese kust (in relatie tot nieuwe gaswinningsgebieden). • Vogelaantallen: vergelijking met meer deelgebieden in de Waddenzee. • Broedvogels (opnieuw) opgepakt • Integratie met onderzoek langs Friese kust.
George Wintermans (secr Begeleidingscie)	<p>Doorkijk naar komende jaren gegeven.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nog te verwachten bodemdaling. • Gebieden binnen de bodemdalingsschotel die in productie komen (Moddergat, Lauwersoog, Vierhuizen). • Monitoring. • Rol deze Begeleidingscie monitoring, in relatie tot bestaande provinciale bodemdalingsscies voor binnendijks gebied. • Waddenzee, 'Hand aan de kraan'. <p>Relatie buitendijks en binnendijks gebied. Binnendijks gebied kent geen compensatie voor effecten bodemdaling: veranderingen in hydrologie effect op waterhuishouding en ecologie. "Hier meer zorgen om dan om Wadden".</p>	
Roel Cazemier	<p>"NAM: goed besteed geld"</p> <p>Aanbevelingen:</p>	<p>Voorzitter neemt contact op met Hr Cazemier voor eindgesprek.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Meer aandacht verantwoording aan de maatschappij [samenleving]. • Onmogelijk met monitoring te stoppen. • Maar het blijft monitoring [en geen zuiver wetenschappelijk onderzoek]. • Waddenfonds zou met additionele financiering zorg kunnen dragen voor monitoring referentiegebieden.	
--	---	--